

Å, ä och ö – bokstäverna som gör svenskan speciell

Berättelse

Om du lär dig svenska kommer du snart att möta tre bokstäver som kanske är nya för dig: å, ä och ö. De står sist i det svenska alfabetet, efter z, och alltid i samma ordning – först å, sedan ä och sist ö. Tillsammans gör de att det svenska alfabetet har 29 bokstäver i stället för 26.

Många som kommer till Sverige tror först att å, ä och ö bara är ett a eller ett o med en prick eller en ring ovanför. Men så är det inte. I svenskan är de egna, riktiga bokstäver. De har sin egen plats i alfabetet och sitt eget ljud. Det är viktigt att veta, för om man byter ut dem kan ett ord få en helt annan betydelse. “Mor” och “mör” är till exempel inte samma sak.

Varför behöver svenskan extra bokstäver? Svaret är att svenskan har många vokaler. Det latinska alfabetet, som många språk bygger på, har fem vokaler. Svenskan har nio: a, e, i, o, u, y, å, ä och ö. Eftersom det finns fler vokalljud i svenskan behövs också fler bokstäver för att skriva dem.

Bokstäverna är gamla. Ä och ö fanns redan i den första tryckta boken på svenska, från år 1495. Bokstaven å kom lite senare och syns i tryck år 1526, bland annat i Nya testamentet. Från början skrev man dem på ett annat sätt än i dag. Ä skrevs som ett a med ett litet e ovanför, ö som ett o med ett litet e ovanför och å som ett a med ett litet o ovanför.

Andra länder gör inte alltid likadant. I danskan och norskan står å sist i alfabetet, men i svenskan står å först av de tre. En förklaring är att å infördes mycket tidigare i svenskan. I Danmark och Norge skrev man länge dubbel-a (aa) i stället för å. Norge började använda å år 1917 och Danmark först år 1948.

Många svenska namn har å, ä eller ö, till exempel Åsa, Örjan och Görel. Det kan ibland bli problem när namnet ska skrivas in i datorer eller i resedokument i andra länder, där bokstäverna inte alltid finns. Då måste de ofta ändras. Men det finns ingen enda regel för hur det görs, så det kan se olika ut.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
alfabet	alla bokstäver i ett språk i en bestämd ordning
vokal	en ljudbokstav, till exempel a, e, i, o, u, y
egen	som hör till sig själv; inte en del av något annat
betydelse	vad ett ord eller en sak betyder
latinsk	som hör till det alfabet många europeiska språk bygger på
tryckt	gjord i en tryckpress, alltså i en riktig bok
infördes	togs i bruk; började användas

ORD	FÖRKLARING
dubbel	två gånger; två likadana saker tillsammans
resedokument	papper man behöver för att resa, till exempel ett pass
regel	hur något ska vara eller göras

Läsförståelsefrågor

- Var i det svenska alfabetet står å, ä och ö?
 - Först, före a och b.
 - Sist, efter z.
 - Mitt i alfabetet.
- Varför behöver svenskan bokstäverna å, ä och ö?
 - För att svenskan har många vokaler och behöver fler bokstäver för vokalljuden.
 - För att andra länder bestämde det.
 - För att alfabetet annars skulle bli för kort.
- Vad säger texten om skillnaden mellan svenska och danska/norska?
 - Danskan och norskan har inga extra bokstäver alls.
 - I svenskan står å först av de tre, men i danskan och norskan står å sist.
 - Danskan och norskan använder fler vokaler än svenskan.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Å och ö fanns redan i en tryckt bok från 1495.
 - Bokstaven å kom till svenskan före ä och ö.
 - Å, ä och ö är de vanligaste bokstäverna i svenska texter.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Norge började använda bokstaven å år 1917.
 - Det finns en enda fast regel för hur å, ä och ö ändras i andra länder.
 - Å, ä och ö är egna bokstäver i svenskan.
- Texten säger att "mor" och "mör" inte är samma sak. Förklara med egna ord varför det är viktigt att inte byta ut å, ä och ö mot andra bokstäver.
- Från början skrev man bokstäverna på ett annat sätt. Beskriv hur man skrev ä, ö och å förr i tiden.
- Varför kan det bli problem med namn som Åsa eller Örjan när man reser till andra länder? Svara med stöd i texten.

Diskussionsfrågor

- Finns det extra bokstäver eller tecken i alfabetet på ditt språk? Hur ser de ut och hur uttalas de?
- Har du själv haft problem med ditt namn när det skrivits i ett annat land eller i en dator? Berätta vad som hände.
- Texten säger att å, ä och ö är egna bokstäver, inte ett a eller o med en prick. Varför tror du att det känns viktigt för många svenskar?

- **Skriv (4 meningar):** Beskriv en bokstav, ett tecken eller ett ljud i ditt eget språk som kan vara svårt för en svensk att skriva eller säga. Förklara hur det fungerar.